

Łach, Teresa

Reforma "jędrzejewiczowska" a nowe podstawy programowe

Mazowieckie Studia Humanistyczne 4/2, 141-166

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Teresa Łach

REFORMA „JĘDRZEJEWICZOWSKA” A NOWE PODSTAWY PROGRAMOWE

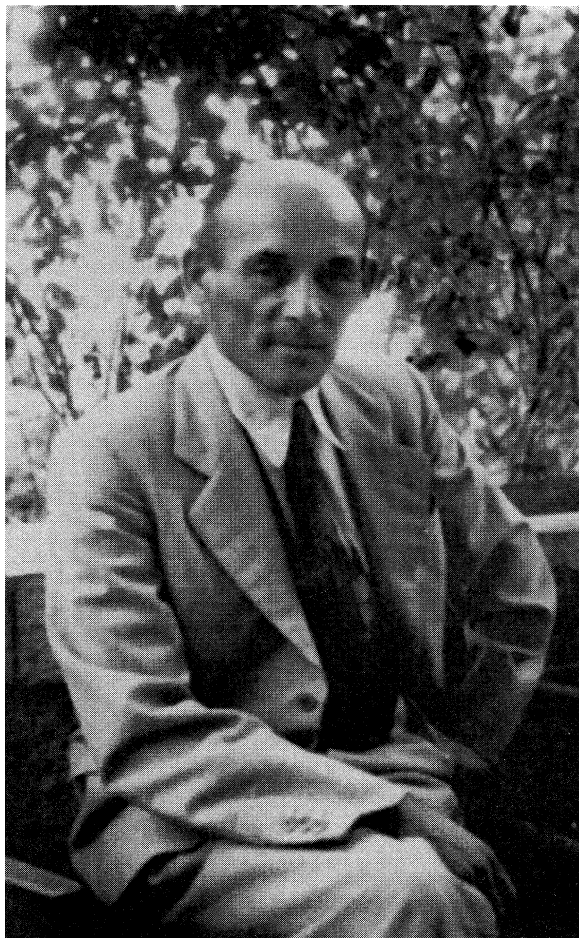
Wstęp

Współczesne tempo życia wymaga, aby uczeń umiał się wypowiadać w mowie i piśmie w każdej sytuacji społecznej, a w przyszłości kreował rzeczywistość, czyniąc ją bardziej przyjazną człowiekowi. Kształtowanie tych umiejętności u dzieci to proces długi i skomplikowany wymagający prawidłowo zorganizowanej pracy dydaktyczno-wychowawczej. Efektywność tej pracy ocenia się najczęściej na podstawie wyników osiąganych przez uczniów w trakcie nauki. Uzależniona jest ona nie tylko od form pracy samego nauczyciela, ale również od treści i zadań programowych oraz od stopnia zaangażowania ucznia w proces nauczania.

„Jesteśmy u progu XXI wieku. Rządzi nami biznes, opanowuje komputeryzacja, codzienność wymaga, abyśmy byli silni, odporni, przedsiębiorczy, konkretni i przebojowi”¹.

Zmiany, jakie się dokonują w społeczeństwie polskim, wymagają niezbędnej reformy programu nauczania. Potrzebę taką dostrzega większość nauczycieli, rodziców, uczniów i wyższych urzędników oświaty. Stając naprzeciw wyzwaniom XXI w. opracowano nowe podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących. Współczesna reforma oświaty wynika ze zmiany sytuacji społecznej. Zmiana sytuacji społecznej spowodowała także wprowadzenie reformy Janusza Jędrzejewicza 11 marca 1932 r. Polska powstała bowiem z ziem trzech zaborów i potrzebowała scalenia oświaty, ale także jej rozwoju i dostosowania do warunków europejskich. Obecna reforma dostosowuje programy szkolne do wymagań świata współczesnego, wprowadzając do już obowiązujących dziedzin kształcenia edukację: informatyczną, filozoficzną, zdrowotną, ekologiczną i medialną.

¹ J. Darnarowicz, *Pytania o wymiar pedagogiki*, „Edukacja i Dialog” 1996, nr 1, s. 9.

1. Janusz Jędrzejewicz, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego w latach 1931–1933.

Obserwując z pozycji pedagoga zmiany w oświacie, próby jej reformowania zarówno pod względem programowym, jak i pedagogicznym, postanowiłam zająć się tym problemem. Jednocześnie zainspirowało mnie, jak reformowano oświatę w dwudziestoleciu międzywojennym, szczególnie prowadzoną przez Janusza Jędrzejewicza i jego brata Wacława. Analizuję zatem program, skutki, zalety i wady. Wiedza na ten temat wydaje się konieczna, ponieważ niektóre założenia programu Janusza Jędrzejewicza można zastosować w obecnej reformie oświaty.

Zajęłam się podstawowymi problemami związanymi z procesem wprowadzenia reformy „jędrzejewiczowskiej”, jej zakresu i treści oraz analizą zastosowania nowych podstaw programowych w szkole podstawowej.

Przedstawiłam program reformy opracowany przez Janusza Jędrzejewicza, kontynuowany przez jego brata Wacława oraz ocenę jego skutków w opinii pedagogów polskich i zagranicznych.

Następnie przeprowadziłam analizę nauczania ścieżkami międzyprzedmiotowymi na podstawie nowych założeń programowych.

Tekst tego opracowania jest adresowany do szerokiego kręgu odbiorców: pedagogów, historyków, a w szczególności studentów – kandydatów na nauczycieli.

Reforma szkoły powszechnej i średniej według programu Jędrzejewiczów

Polska odrodzona czekała na zmiany w oświacie, od szkolnictwa powszechnego poprzez średnie i zawodowe aż do wyższego.

Tej trudnej próby zmian podjął się Janusz Jędrzejewicz, minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego w latach 1931–1933, który zaproponował dwie ustawy: o ustroju szkolnictwa i o państwowych szkołach wyższych. Pierwszą ustawę Sejm zatwierdził 11 marca 1932 r., drugą – 15 marca 1933 r.²

Ustawa o ustroju szkolnictwa wprowadzała nowy, jednolity system szkół powszechnych, zawodowych i liceów. Ustawa o państwowych szkołach wyższych ustalała stosunek między Ministerstwem Oświaty a państwowymi szkołami wyższymi. Ustawy te powszechnie nazwano reformą „jędrzejewiczowską”. Początkowo reforma nie była popularna. Przeciwwstawiała się jej większość nauczycieli gimnazjalnych. Związek Nauczycielstwa Polskiego popierał ją tylko na odcinku szkoły powszechnej.

W programie szkoły powszechnej wyróżniono trzy szczeble: pierwszy obejmował elementarny zakres wykształcenia ogólnego, drugi był rozszerzeniem i pogłębieniem szczebla pierwszego, trzeci natomiast przystosowywał młodzież do życia poprzez dodatkowe wiadomości z zakresu dziedzin: społeczno-obywatelskich i gospodarczych.

Pod względem organizacyjnym wyróżniono szkoły powszechne trzech stopni.

Szkoła stopnia I realizowała pierwszy szczebel programowy i najważniejsze składniki programowe szczebla II i III. Szkoła stopnia II realizowała pierwszy i drugi szczebel programowy, łącznie z najważniejszymi składnikami programowymi szczebla trzeciego. Szkoła stopnia III realizowała wszystkie trzy szczeble programowe w pełnym zakresie.

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące podzielono na czteroletnie gimnazjum i dwuletnie liceum. Jednocześnie utworzono szkoły zawodowe typu gimnazjalnego i licealnego.

² J. Jędrzejewicz, *W służbie idei – fragmenty pamiętnika i pism*, Londyn 1972, s. 23.

Program reformy „jędrzejewiczowskiej”

Program reformy szkolnej zakładał zmiany w nauczaniu uczniów. Skrytykowano encyklopedyzm, a preferowano kierowanie pracą umysłową dziecka w taki sposób, aby samo dochodziło do potrzebnych wniosków. Do tego celu miały prowadzić ćwiczenia i dyskusje toczone przez nauczycieli z uczniami. Osią wiodącą w programie była Polska i jej państwowość. W nauczaniu historii większą liczbę godzin przeznaczono na przekroje czasowe, w których wytwarzały się nowe formy polityczne i cywilizacyjne, natomiast niewielką liczbę godzin na okresy zastoju i stabilizacji. Zwracano także uwagę na jednostki historyczne, które przyczyniły się do wzbogacenia kultury i materialnego bytu narodu. Tę zasadę realizowano także na innych przedmiotach: literaturze polskiej i nauce o Polsce.

Jak pisze brat Janusza Jędrzejewicza, Wacław Jędrzejewicz, „Uznanie reformy przychodziło stopniowo. Najpierw wśród młodzieży, która pierwsza oceniła jej pozytywne strony, wykazując w miarę przechodzenia z klasy do klasy coraz większy entuzjazm dla nowych, ciekawych programów”³. Reformę w późniejszym czasie docenili także nauczyciele. Początkowe niezadowolenie pedagogów wynikało z cięć budżetowych, a co za tym idzie mniejszych nakładów na oświatę, gdy tymczasem liczba uczniów w szkołach się zwiększała z powodu wyżu demograficznego. W związku z tym tworzone szkoły powszechne „jednoklasówki” o jednym nauczycielu (I stopnia), zaś celem autora reformy były sześciolletnie lub siedmioletnie szkoły powszechne z pełnym programem.

Realizacja pełnego programu szkoły powszechnej sześciolub siedmioletniej według reformy „jędrzejewiczowskiej” potrzebowała większej liczby wszechstronnie wykształconych nauczycieli. W związku z tym zmieniono radykalnie system kształcenia pedagogicznego. Wprowadzono dwie możliwości zdobycia zawodu nauczyciela szkół powszechnych. Pierwsza opierała się na trzyletnich liceach pedagogicznych na bazie ukończonego wcześniej gimnazjum. Druga kierowała młodzież na dwuletnie pedagogia, bazujące na liceach ogólnokształcących i legitymujących się maturą. Program pedagogiczny obejmował wykształcenie ogólne, społeczno-obywatelskie, pedagogiczne oraz praktykę pedagogiczną. Przewidywał także specjalizację w obrębie wybranych grup przedmiotów. Reforma „jędrzejewiczowska” przewidywała również kształcenie wychowawczyń przedszkoli. Proponowano czteroletnie seminarium na podbudowie szkoły powszechnej II stopnia lub dwuletnie liceum oparte na gimnazjum ogólnokształcącym. Program kształcenia wychowawczyń przedszkoli obejmował, podobnie jak program kształcenia nauczycieli szkół powszechnych, wykształcenie ogólne, społeczno-obywatelskie, pedagogiczne i praktykę pedagogiczną. Dalsze kształcenie nauczycieli w obrębie wybranej dziedziny wiedzy miało się odbywać w szko-

³ *Ibidem*, s. 114.

łach wyższych. Absolwenci liceum pedagogicznego i seminarium dla wychowawczyń przedszkoli byli zatrudniani w małych ośrodkach miejskich i na wsi, w szkołach niższego stopnia i przedszkolach małomiasteczkowych. Natomiast absolwenci pedagogium i liceum dla wychowawczyń przedszkoli, którzy mieli wszechstronnejsze wykształcenie, otrzymywali stanowiska kierowników szkół II i III stopnia i przedszkoli, albo pracę w ośrodkach wielkomiejskich⁴.

W praktyce w zawodzie nauczycielskim funkcjonował nauczyciel wyższego i niższego stopnia.

W związku z rozwojem szkolnictwa zawodowego (szkoły średnie zawodowe i szkoły zawodowe uzupełniająco-dokształcające) rozpoczęto kształcenie nauczycieli przedmiotów zawodowych. Absolwenci szkół zawodowych stopnia licealnego otrzymali prawo do nauczania w szkołach zawodowych dokształcających i szkołach powszechnych niższego stopnia, zaś nauczyciele legitymujący się ukończeniem szkół wyższych nauczali w gimnazjach i liceach zawodowych.

Reforma preferowała nauczyciela ciągle się doskonalącego, dlatego też kształcenie odbywało się w osobnych zakładach i na różnych kursach, m.in. w instytutach pedagogicznych⁵.

Ustawa z 11 marca 1932 r. regulowała także działalność szkolnictwa prywatnego. Szkoła prywatna mogła być otwarta po spełnieniu następujących warunków: przedłożeniu statutu określającego jej ustrój, programu nauczania, języka nauczania, posiadania odpowiedniego lokalu, wyposażenia i środków utrzymania szkoły oraz przedstawienia przez przyszłego właściciela zaświadczenia o nienagannym, moralnym zachowaniu i lojalnym stosunku do państwa. Zaświadczenie takie wydawały władze oświatowe, które miały także prawo do zamknięcia szkoły, jeśli wymagane warunki nauczania i wychowania nie były realizowane⁶.

Reforma Janusza Jędrzejewicza obejmowała także szkolnictwo wyższe. Ustawą z 15 marca 1933 r. dzieliła ona uczelnie na akademickie i nieakademicckie. Szkołami akademickimi były: uniwersytety, wszechnice, politechniki, akademie i szkoły główne. Posiadały w przeciwieństwie do nieakademicckich prawo nadawania stopni naukowych. W ustawie uwzględniono tylko 13 państwowych szkół akademickich. Były to:

- Uniwersytet Jagielloński w Krakowie;
- Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie;
- Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie;
- Uniwersytet Warszawski;

⁴ Ustawa o ustroju szkolnictwa, „Dziennik Ustaw RP” (dalej Dz.U. RP), nr 38 z 7 maja 1932 r., poz. 389, s. 639–645.

⁵ *Ibidem*.

⁶ J. Miąso, *Studia z dziejów edukacji*, Warszawa 1994, s. 267.

- Uniwersytet Poznański;
- Politechnika Lwowska;
- Politechnika Warszawska;
- Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie;
- Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie;
- Akademia Górnicza w Krakowie;
- Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie;
- Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie;
- Akademia Stomatologiczna w Warszawie⁷.

Pozostałe uczelnie były nieakademickie.

Szkoły akademickie zostały zorganizowane na zasadzie wolności nauki i nauczania. Podstawowym ich zadaniem było prowadzenie badawczej i twórczej pracy naukowej lub artystycznej, kształcenie słuchaczy w duchu wychowania moralno-narodowego i pod kątem przygotowania ich do wykonywania zawodów z danej dziedziny wiedzy oraz uczenie wyrażania samodzielnych sądów o zagadnieniach teoretycznych i praktycznych.

W zakresie struktury uczelnie akademickie dzielono na wydziały, a wydziały na oddziały lub studia. Tworzenie nowych wydziałów lub likwidowanie już istniejących następowało za zgodą ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego po wysłuchaniu opinii i na wniosek senatu uczelni. Ustawa o szkołach akademickich dawała szczególne uprawnienia ministrowi oświaty. To on zatwierdzał statuty uczelni, a wszelkie w nim zmiany mogły być wprowadzone tylko za jego zgodą. Władze akademickie: rektor, prorektor, dziekan, senat, zebranie ogólne profesorów, rady wydziałowe pełniły funkcje podrzędne.

Ustawa dawała rektorowi prawo zwoływania zebrania ogólnego profesorów i senatu, jednak wszystkie uchwały ustalone przez profesorów, aby nabrały mocy prawnej, musiały być zatwierdzone przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. W rezultacie urząd rektora sprowadzał się do działalności reprezentacyjnych, gospodarczych i wykonawczych oraz zachowania tytułu Magnificencji. Władzą zarządzającą wydziałem według ustawy był dziekan. Był on jednocześnie przewodniczącym, przedstawicielem i wykonawcą uchwał rady wydziałowej. Na wniosek rektora, dziekan miał obowiązek zawiesić uchwały rady wydziałowej. Jednak ostateczna decyzja należała do ministra oświaty. Minister także decydował o powołaniu studiów w ramach wydziału lub poza nim na wniosek senatu. W ramach wydziału istniały zakłady naukowe do kształcenia młodzieży oraz zakłady dla celów badawczych, którymi zarządzał i przewodniczył jeden z profesorów – kierownik. O ostatecznym odwołaniu kierownika decydował minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego.

⁷ Ustawa o szkołach akademickich, Dz.U. RP, nr 29, z 29 kwietnia 1933 r., poz. 247, s. 594-603.

Ustawa z 15 marca 1933 r. przewidywała tworzenie prywatnych szkół akademickich. Akademicką uczelnię prywatną można było otworzyć po spełnieniu warunków:

- pełnego wyposażenia;
- posiadania dostatecznej liczby wykładowców o odpowiednich kwalifikacjach naukowych;
- poziomu studiów i programów naukowych odpowiadającego poziomowi szkół akademickich;
- przyjęcia takich kryteriów przyjmowania studentów na uczelnię, jak na uczelnie państwowe;
- zgody ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego.

Prywatnymi szkołami akademickimi były: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski i Wolna Wszechnica Polska w Warszawie⁸.

Program reformy „jędrzejewiczowskiej” w szerokim stopniu popierał Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZG ZNP) z przewodniczącym Julianem Smulikowskim, stwierdzając, że ustawa w swoich zasadach konstrukcyjnych realizuje wiele postulatów Związku⁹. Natomiast z ostrą krytyką występowała Polska Partia Socjalistyczna i komuniści. Przeciwno reformie wypowiedziały się dwa stowarzyszenia nauczycielskie: Towarzystwo Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych (TNSSiW) oraz Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowe Nauczycieli Szkół Powszechnych. TNSSiW nawiązywało do programu uchwalonego na zjeździe w Krakowie w 1927 r. i występowało w obronie nierozbitego na stopnie ośmioletniego gimnazjum, opartego na czteroletniej szkole powszechnej. Program ten w rezultacie zmierzał do zahamowania reformy „jędrzejewiczowskiej” i utrzymania dotychczasowego ustroju szkolnictwa. Natomiast Stowarzyszenie Chrześcijańsko-Narodowe Nauczycieli Szkół Powszechnych krytykowało: organizację szkolnictwa powszechnego, dwutorowość kształcenia nauczycieli oraz szerokie uprawnienia ministra oświaty. Eksponowało wychowanie religijno-moralne i niezależność szkolnictwa od państwa.

Jednak wiele organizacji nauczycielskich popierało reformę, oprócz Związku Nauczycielstwa Polskiego także Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Zawodowych. Reforma rozwinęła szkolnictwo średnie zawodowe i nadała mu wyższy prestiż. Młodzież po ukończeniu szkół średnich zawodowych uzyskiwała możliwość wstępu do szkół wyższych. Rozwój szkolnictwa zawodowego średniego i wyższego był wielkim krokiem w kierunku rozwoju gospodarczego, który się dokonywał w tym czasie w Europie¹⁰. Reforma szkolna zaprojektowana i wprowadzona przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Janusza

⁸ *Ibidem*.

⁹ Archiwum ZG ZNP, Protokół z posiedzenia ZG ZNP z 18 stycznia 1932 r.

Jędrzejewicza była jednym z najważniejszych aktów ustawodawczych z dziedziny oświaty w dwudziestoleciu międzywojennym. Program tej ustawy zapewniał rozwój szkół wszystkich stopni, a szczególnie preferował szkolnictwo zawodowe. Zapewniał wyłonienie i promowanie jednostek najzdolniejszych poprzez ostrą selekcję w trakcie egzaminów i przyznanie stypendiów młodzieży wyróżniającej się. Jednocześnie realizację ustaw o ustroju szkolnictwa i o państwowych szkołach wyższych podporządkowano całkowicie Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Skutki reformy „jędrzejewiczowskiej”

Należy zadać pytanie: Czy w takich warunkach finansowych państwa polskiego należało wprowadzać tak wielką reformę szkolnictwa?

Próbując szukać odpowiedzi na to pytanie przeanalizuję, jaki stosunek do reformy „jędrzejewiczowskiej” miały ówczesne organizacje zagraniczne. Eksperci z Międzynarodowego Komitetu Współpracy Intelktualnej w Genewie i Instytutu w Paryżu wyrażali ogromne uznanie dla założeń Polski w dziedzinie szkolnictwa¹⁰. Reformę popierała także Maria Curie-Skłodowska współpracująca z tymi organizacjami. Osiągnięciami szkolnictwa w Polsce interesowali się ministrowie oświaty Węgier, Bułgarii i Szwecji. Ministra oświaty Szwecji Artura Engberga interesowała działalność Państwowego Instytutu Robót Ręcznych w Warszawie, który po zwiedzeniu tej placówki z ówczesnym ministrem oświaty polskiej Wacławem Jędrzejewiczem, stwierdził „Slöjd wyszedł ze Szwecji, na cały świat. Muszę jednak przyznać, że tak postawionej szkoły nie będę mógł pokazać w Szwecji”¹². Jest to wielki dowód uznania dla osiągnięć polskich w zakresie slöjdu. Przez slöjd rozumiano pracę typu rzemieślniczo-gospodarskiego. Na gruncie szkolnym tym terminem określano prace uczniów w drewnie, metalu, tekturze, wiklinie i rafii. Slöjd zdobył bardzo szybko ogromną liczbę zwolenników zarówno wśród nauczycieli, jak i uczniów. Kształcił umysł dziecka, funkcje psychoruchowe, poczucie estetyki i wytrwałości poprzez osiągnięcie celu ostatecznego, jakim było samodzielne wykonanie przez ucznia pracy ręcznej¹³. Zastosowanie tego kierunku w reformie „jędrzejewiczowskiej” zapewniło jej wielu zwolenników. Slöjd był realizowany na wszystkich szczeblach szkoły, jakie zakładała reforma, czyli w sześciolletniej szkole powszechnej, czteroletnim gimnazjum ogólnokształcącym i zawodowym i dwuletnim liceum. Pierwsze widoczne

¹⁰ J. Miąso, *op.cit.*, s. 269–271.

¹¹ J. Jędrzejewicz, *op.cit.*, s. 115.

¹² *Ibidem*, s. 116.

¹³ S. Wołoszyn, *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1964, s. 403.

pozytywne strony reformy przyniosły wyniki egzaminów licealnych w 1939 r. Kuratorzy i urzędnicy Ministerstwa Oświaty zgodnie stwierdzili, że poziom egzaminów był wyższy w porównaniu z dawną ósmą klasą gimnazjalną, a młodzież lepiej przygotowana do studiów wyższych. Jednak wybuch II wojny światowej nie pozwolił kontynuować studiów młodzieży objętej reformą. Jej przygotowanie merytoryczne i wychowanie patriotyczne wykazali w walce o niepodległość Polski, czego ukoronowaniem było Powstanie Warszawskie w 1944 r.

Aspekt patriotyczny, czyli wychowanie obywatelskie, jaki zakładała reforma „jędrzejewiczowska” sprawdził się. Było to jej wielkim osiągnięciem. Nie brakowało też niedociągnięć w zakresie jednolitości, powszechności i niezależności szkolnictwa, które tak mocno akcentował Związek Nauczycielstwa Polskiego. Czy jednak wszystkie aspekty reformy można było zrealizować?

Janusz Jędrzejewicz wprowadził reformę szkolnictwa w latach najniższego polskiego budżetu (1931–1934). Zredukował część etatów urzędniczych, szukając oszczędności, zwiększył pensum godzin etatowych dla nauczycieli i liczbę dzieci w klasie, nie przeznaczając żadnej kwoty na pomoce naukowe. W takich warunkach nie było realne zrealizowanie wszystkich aspektów reformy, jednak jej główne założenia osiągnęły cel. Poprzez pokonywanie kolejnych szczybli szkolnych, młodzież była selekcjonowana egzaminami. Do szkoły wyższej trafiali najzdolniejsi uczniowie i mający oceny powyżej średniej. Rozwinięto szkolnictwo zawodowe, co było zgodne z potrzebami gospodarki europejskiej. Wprowadzono nowe programy, które rozwijały aspekty wychowawcze: religijny, narodowy, społeczny, a szczególnie państwowo-obywatelski, w tym patriotyzm.

Reforma szkolna oparta na nowych podstawach programowych

Podział szkolnictwa na pięć etapów kształcenia

Próbie reformowania szkolnictwa podjęto także obecnie, tworząc nowe podstawy programowe, opublikowane na podstawie zarządzenia nr 8 ministra edukacji narodowej z 15 maja 1997 r. Zarządzenie to weszło w życie 1 września 1997 r., zaś szkoły mają obowiązek dostosować swoją działalność edukacyjną do 31 sierpnia 1999 r.¹⁴

- Szkolnictwo podstawowe i średnie podzielono na pięć etapów kształcenia:
- etap I, nauczanie elementarne, obejmuje klasy 1–3;
 - etap II, nauczanie propedeutyczne zintegrowane, obejmuje klasy 4–6;
 - etap III, nauczanie przedmiotowe podstawowe, obejmuje klasy 7–8;

¹⁴ Zarządzenie nr 8 ministra edukacji narodowej z 15 maja 1997 r. w sprawie podstaw programowych obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących.

– etap IV, nauczanie przedmiotowe zaawansowane, obejmuje klasy 1–2 szkoły ponadpodstawowej;

– etap V, nauczanie przedmiotowe rozszerzone, obejmuje końcowy etap szkoły średniej przygotowujący do matury oraz do podjęcia studiów. Uczniowie mają prawo dokonywania wyboru przedmiotów ze wskazanych bloków przedmiotowych.

Opierając się na pięciu etapach kształcenia szkoła realizuje zadania nauczania, wychowania i doskonalenia następujących dziedzin: edukacji wczesnoszkolnej, polonistycznej, historycznej, obywatelskiej, filozoficznej, językowej, czytelniczej, informacyjnej, medialnej, biologicznej, zdrowotnej, fizycznej, chemicznej, ekologicznej, astronomicznej, geograficznej, matematycznej, informatycznej, ogólnotechnicznej, muzycznej, plastycznej, obronnej oraz języka łacińskiego, kultury antycznej i wychowania fizycznego¹⁵.

Podbudową dla wszystkich dziedzin nauczania jest edukacja wczesnoszkolna, w której nie wyodrębnia się przedmiotów nauczania, lecz proponuje tworzenie bloków tematycznych, tzw. nauczanie kompleksowe oparte na systemach. System określa się jako układ elementów sprzężonych w całość¹⁶.

Pozostałe dziedziny nauczania również szkoła ma za zadanie łączyć w całość (integrować).

Nauczanie ścieżkami międzyprzedmiotowymi

Integrując przedmioty nauczania proponuje się tworzenie ścieżek międzyprzedmiotowych. Ścieżka międzyprzedmiotowa to zintegrowany blok nauczania, gromadzenie informacji na dany temat, na różnych przedmiotach. W ramach szkoły podstawowej, opierając się na założeniach poszczególnych edukacji przedstawiam propozycję takich ścieżek do realizacji (zob. schemat 2).

Metodą pomocną przy realizacji ścieżek międzyprzedmiotowych, integrujących poszczególne dziedziny nauczania jest drama. Drama jest metodą pedagogiczną, która przez przeżywanie i zabawę, ułatwia i przyspiesza przyswojenie nowych pojęć¹⁷. Wykorzystując spontaniczną, właściwą naturze człowieka, ekspresję aktorską przez co rozwija osobowość ucznia, uczy samodzielności myślenia i działania, aktywności i otwartości oraz doskonale łączy wiadomości z różnych dziedzin nauczania ścieżkami międzyprzedmiotowymi.

Pierwsza ścieżka „regionalizm” z zakresu edukacji polonistycznej łączy następujące zadania programowe:

– wypowiadanie się w mowie i piśmie;

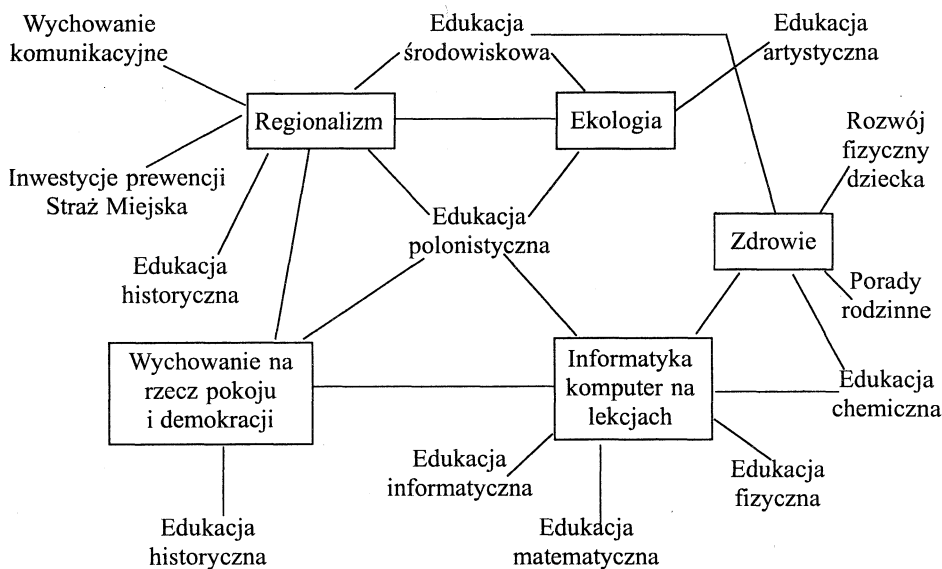
¹⁵ Zob. aneksy 1–7.

¹⁶ K. Duraj-Nowakowa, *Procedura modelowania systemowego w dydaktyce*, Kraków 1996, s. 11.

¹⁷ H. Machulska, *Drama*, „Poradnik dla nauczycieli i wychowawców”, 1992, z. 2, s. 7.

Schemat 2

ŚCIEŻKI MIĘDZYPRZEDMIOTOWE

- stosowanie reguł ortograficznych i gramatycznych;
- technikę czytania głośnego i cichego;
- różnorodne formy komunikowania się z otoczeniem;
- bogacenie słownictwa dzieci;
- wiedzę z zakresu nauki o języku.

Z zakresu natomiast edukacji historycznej łączy:

- rozwijanie zainteresowania przeszłością i kształtowania wyobraźni historycznej;
- elementy historii rodzinnej, regionalnej, swojej szkoły, obrazy z dziejów ojczystych;
- symbole oraz święta narodowe i państwowe.

Nowe podstawy programowe, podobnie jak reforma „jędrzejewiczowska”, zwracają uwagę na edukację obywatelską. W ramach tej edukacji ścieżka międzyprzedmiotowa „regionalizm” łączy zadania programowe:

- wprowadzenie dzieci w świat wydarzeń życia społecznego;
- uczenie szacunku do symboli narodowych i państwowych;
- określenie własnej przynależności kulturowej, etnicznej, narodowej.

Z zakresu edukacji filozoficznej łączy zadania:

- dostrzeganie istoty różnic między człowiekiem a otaczającym światem;
- obowiązki wobec rodziny, szkoły, najbliższego otoczenia oraz własnych uprawnień;

- poczucia związku z własną rodziną, krajem, kulturą.

Z zakresu edukacji biologicznej, chemicznej, zdrowotnej, geograficznej i ekologicznej:

- bezpośrednie i pośrednie poznanie różnych organizmów i środowisk ich życia;
- angażowania się w sprawy ochrony przyrody;
- planowanie pracy i rekreacji z uwzględnieniem potrzeb własnego organizmu;
- dostrzeganie zależności między stanem środowiska a zdrowiem człowieka;
- kształcenie umiejętności aktywnej obserwacji;
- przyczyny degradacji środowiska w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej oraz ich związek z formami działalności gospodarczej człowieka – przemysł, rolnictwo, usługi;
- znaczenie obszarów chronionych: parki narodowe i krajobrazowe;
- rozwijanie zainteresowania środowiskiem geograficznym w miejscu zamieszkania i najbliższej okolicy;
- uświadomienie, że relacje człowiek–środowisko poznawane w miejscu zamieszkania zachodzą także w innych miejscach na Ziemi;
- obserwacje zjawisk meteorologicznych i astronomicznych.

Z zakresu edukacji matematycznej, fizycznej, ogólnotechnicznej, obronnej, informatycznej i medialnej:

- wprowadzenie podstawy wiedzy o procesach komunikowania się ludzi;
- modelowanie i matematyzowanie sytuacji opisanych słownie, za pomocą rysunku lub obserwowanych w otoczeniu;
- zapoznanie uczniów z różnorodnymi przejawami wpływu technologii informatycznej na życie codzienne ludzi i społeczeństw;
- poznanie bezpiecznego poruszania się w ruchu drogowym;
- bezpieczne posługiwanie się narzędziami oraz urządzeniami gospodarstwa domowego;
- poszukiwania rozwiązań ekologicznych dla swojego środowiska.

Z zakresu edukacji muzycznej i plastycznej:

- tworzenie ilustracji muzycznej z życia najbliższej społeczności;
- wykorzystanie wiedzy środowiskowej w eksperymentach wizualnych;
- rozbudzanie zainteresowań poprzez kontakty z najbliższym teatrem, kinem, muzeum;
- doskonalenie wybranej formy muzycznej lub plastycznej oraz zaprezentowane jej we własnym środowisku.

Wychowanie fizyczne stymuluje natomiast funkcjonowanie układu ruchowego, oddychania, krążenia i systemu nerwowego, w zakresie ścieżki międzyprzedmiotowej „regionalizm” łączy zagadnienia:

- umiejętności współdziałania w grupie;

- zasad rywalizacji sportowej;
- ukazywania wartości podporządkowania ambicji własnych na rzecz zespołu lub środowiska¹⁸.

Powyższa integracja poszczególnych zadań z różnorodnych edukacji utworzyła jeden blok tematyczny oparty na ścieżce międzyprzedmiotowej „regionalizmie”. Podobnie można tworzyć inne bloki tematyczne oparte na pozostałych ścieżkach. Należy pamiętać przy tym, że ścieżki nie istnieją niezależnie od siebie, ale się łączą, a niekiedy nawet przenikają, tworząc proces integralnego kształcenia i wychowania. Proces taki rozwija osobowość ucznia, aktywizuje do działań twórczych, pobudza indywidualne zainteresowania. Powinien jednak przebiegać przy przestrzeganiu ogólnych zasad:

- ciągłości czasowej;
- urozmaicenia form zajęć;
- płynności zajęć.

Czas trwania zajęć powinien być dostosowany do możliwości psychofizycznych dziecka. Należy stosować różne formy pracy umysłowej, a przejście z jednej do drugiej aktywności powinno być płynne, niezauważalne dla ucznia. Zajęcia lekcyjne, pozalekcyjne i organizacyjne powinny stanowić nierozrwalną całość, zaś przejście z jednego etapu do następnego powinno stawiać nowe, ciekawsze i bardziej absorbujące zadania dla ucznia, co zakładała również reforma „jędrzejewiczowska”.

Reforma systemu edukacji według ministra edukacji narodowej Mirosława Handke

Minister edukacji narodowej Mirosław Handke przedstawił koncepcję wstępną reformy systemu edukacji. Jako przedstawiciel koalicji Akcji Wyborczej „Solidarność” i Unii Wolności oparł się na exposé prezesa Rady Ministrów Jerzego Buzka z 11 listopada 1997 r. oraz na wynikach pracy różnych środowisk po 1989 r. w dziedzinie oświaty.

Powstała także sprzyjająca sytuacja społeczna w związku z potrzebą integracji z Unią Europejską, której Polska stara się zostać członkiem. Jednym z warunków przyjęcia jest dostosowanie szkolnictwa polskiego do wymogów europejskich. Nastąpiły zmiany w obszarze polityczno-gospodarczym, dlatego też do tych potrzeb rynku należy dostosować szkolnictwo polskie. Wystąpił także głębszy niż demograficzny populacji 6–7-latków, który osiągnie swoje maksimum w latach 2001–2002¹⁹. Czynniki te powodują, że reforma oświaty powinna być

¹⁸ Załącznik do zarządzenia nr 8 ministra edukacji narodowej z 15 maja 1997 r. – *Podstawy programowe obowiązkowych przedmiotów ogólnokształcących*.

¹⁹ Zob. aneks 8.

przeprowadzona w jak najszybszym czasie. Mirosław Handke proponuje, żeby reforma objęła następujące obszary:

- strukturę systemu edukacji od przedszkola do studiów doktoranckich, wraz z wprowadzeniem nowego ustroju szkolnego;
- zmiany w sposobach administrowania i nadzorowania dostosowane do nowego ustroju państwa;
- reformę programową obejmującą wprowadzenie podstaw programowych oraz zmiany w organizacji i metodach kształcenia;
- stworzenie niezależnego od szkoły systemu zasad oceniania i egzaminowania;
- określenie statusu ekonomicznego, źródeł i sposobów finansowania szkoły;
- określenie wymogów kwalifikacyjnych dla nauczycieli i powiązanie ich ze ścieżkami awansów oraz systemem wynagradzania na odpowiednio wysokim poziomie²⁰.

Uwzględniając te obszary proponuje się trzy formy organizacyjne kształcenia szkolnego oraz trzy etapy kształcenia akademickiego²¹.

Edukację szkolną poprzedza się rocznym przygotowaniem do szkoły, tzw. zerówką.

Pierwszy etap to sześcioletnia szkoła podstawowa, która obejmuje dzieci w wieku 7–12 lat. W okresie tym nauczanie odbywa się w zintegrowanych blokach edukacyjnych. Uwieńczeniem tego cyklu jest sprawdzian kompetencji, który dostarczy informacji o poziomie osiągnięć absolwenta sześcioklasowej szkoły podstawowej. Jednak sprawdzian ten nie ma charakteru selekcyjnego.

Drugi etap to obowiązkowe gimnazjum, trwające 3 lata. Jest to nieprofilowana szkoła ogólnokształcąca, która obejmuje młodzież w wieku 13–16 lat. W tym okresie wprowadza się edukację przedmiotową, na poziomie podstawowym. Gimnazjum kończy się sprawdzianem preorientującym, którego celem jest ustalenie poziomu wiedzy, umiejętności i predyspozycji uczniów. Wynik tego sprawdzianu będzie ustalany w formie punktowej, bez określeń „zdał – nie zdał”. Liczba osiągniętych punktów będzie uprawniała do szkół licealnych, bądź też zawodowych.

Trzeci etap to trzyletnie liceum profilowane kończące się maturą lub dwuletnia szkoła zawodowa. Absolwenci szkoły zawodowej mieliby możliwość kontynuowania nauki w dwuletnim liceum zawodowym.

Proponuje się likwidację istniejących techników, a w to miejsce rozszerzenie liczby i różnorodności liceów profilowanych. Mature, kończącą edukację w liceum, przygotowują i przeprowadzają Centralne i Regionalne Komisje Egzaminacyjne. Tak przeprowadzona matura uprawnia do wstępu na uczelnie wyższe.

²⁰ Reforma systemu edukacji – koncepcja wstępna z 28 stycznia 1998 r.

²¹ Zob. aneks 9.

W zakresie uczelni wyższych wyróżnia się: wyższe szkoły zawodowe oraz wyższe szkoły akademickie I stopnia, tzw. studia licencjackie i jako kontynuacja II stopnia studia magisterskie lub jednolite studia magisterskie. Uwieńczeniem systemu edukacji są studia doktoranckie. W związku z tym doktoranci otrzymują status studenta²².

Reforma systemu edukacji zaproponowana przez ministra edukacji narodowej Mirosława Handke nawiązuje do nowych podstaw programowych, proponując następujące założenia programowe:

- odejście od encyklopedycznego nauczania;
- przygotowanie dziecka do samodzielnego życia i samokształcenia;
- zwrócenie uwagi na rozwój ucznia, jego przeżycia, zainteresowania i poglądy;
- tworzenie nowych zintegrowanych bloków nauczania;
- zmiany wymagań w stosunku do ucznia i zasad oceniania jego wiadomości i umiejętności.

Dostosowując się do wyżej wymienionych założeń można stosować różnorodne ścieżki międzyprzedmiotowe.

Zakończenie

Przedstawione analizy dwóch reform oświatowych w warunkach zmiany sytuacji społecznej potwierdziły celowość ich wprowadzenia oraz zmian w treściach i formach nauczania. Celowe także wydaje się wprowadzenie w nowych podstawach programowych dodatkowych edukacji kształcenia: informatycznej, zdrowotnej, filozoficznej, ekologicznej i medialnej. Integrację zadań tych edukacji z dziedzinami nauczania i kształcenia już istniejącymi poprzez ścieżki międzyprzedmiotowe okazało się bardzo trafne. Nowe podstawy programowe pozostawiają dużą swobodę nauczycielowi tworzenia zintegrowanych bloków tematycznych, a jednocześnie trudność dla początkujących innowatorów pracy opartej na reformie. pomocą służą propozycje nazw ścieżek międzyprzedmiotowych i ich integracja z poszczególnymi edukacjami.

Analiza ścieżki „regionalizm” pokazuje, w jaki sposób można łączyć treści i zadania z poszczególnych przedmiotów, jednocześnie trzymając się zasad integralnego nauczania i wychowania.

W związku z analizowaniem dwóch reform oświatowych nasuwa się następujący wniosek skierowany do Ministerstwa Edukacji Narodowej: proponuje się wprowadzenie szerszej informacji o nowych podstawach programowych i zachęcania nauczycieli–innowatorów do układania planów nauczania, a co z tym się wiąże, realizacji ich z uczniami poprzez wyższe pensje.

²² *Ibidem*.

Aneks 1
Ramowy plan nauczania szkoły podstawowej
Etap I – klasy I, II i III

Tygodniowa liczba godzin obowiązkowych

Lp.	Zajęcia edukacyjne (przedmioty)	Klasa			Razem	Uwagi
		I	II	III		
1	Nie wyodrębnia się przedmiotów nauczania. Zajęcia prowadzi nauczyciel (nauczyciele) według ustalonego przez siebie planu, dostosowując czas zajęć i przerw do aktywności uczniów. Wskazane jest takie zorganizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego, aby w każdym dniu wystąpiły zajęcia ruchowe w łącznym wymiarze tygodniowym co najmniej 3 godz.	20	20	20	60	Programy nauczania i wychowania obejmują edukację wczesnoszkolną określoną w podstawach programowych rozszerzoną o programy edukacyjne uznane za ważne przez społeczność szkolną
2	Gimnastyka korekcyjna*	2	2	2	6	Obowiązkowe dla niektórych uczniów.
3	Zajęcia wyrównawcze*	1	1	1	3	
	Ogółem:	23	23	23	69	

* Zasady organizacji nauczania regulują odrębne przepisy.

Aneks 2
Ramowy plan nauczania szkoły podstawowej
Etap II – klasy IV, V i VI

Tygodniowa liczba godzin obowiązkowych

Lp.	Zajęcia edukacyjne (przedmioty)	Klasa			Razem	Programy zajęć obejmują w szczególności następujące dziedziny zawarte w podstawach programowych
		IV	V	VI		
1	Język polski	5	5	5	15	Edukacja polonistyczna, czytelnicza i informacyjna
2	Język obcy	–	2	2	4	Język obcy nowożytny
3	Dzieje cywilizacji	2	2	2	6	Edukacja historyczna, obywatelska, filozoficzna, język łaciński i kultura antyczna
4	Przyroda i człowiek	3	3	5	11	Edukacja biologiczna, geograficzna, ekologiczna, zdrowotna, chemiczna, fizyczna, obronna
5	Matematyka	4	4	4	12	Edukacja matematyczna
6	Technika z elementami informatyki	2	2	2	6	Edukacja ogólnotechniczna, informatyczna
7	Sztuka	2	2	2	6	Edukacja plastyczna, muzyczna, medialna
8	Wychowanie fizyczne	3	3	3	9	Wychowanie fizyczne
9	Problemy wychowawcze, w tym wiedza o życiu seksualnym człowieka rocznie*	1	1	1	3	Edukacja obywatelska, filozoficzna
		–	(5)	(6)	–	
10	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły**	1	2	2	5	Edukacja zdrowotna, filozoficzna, obywatelska, medialna, ekologiczna, inne wskazane przez szkołę
	Ogółem:	23	26	28	77	

* Zakres treści programowych i wymiar godzin nauczania określają odrębne przepisy.

** Godziny przeznaczone na zwiększenie puli godzin wybranych przedmiotów obowiązkowych albo na wprowadzenie innych przedmiotów lub zajęć edukacyjnych, które mogą być prowadzone także w formie kilkogodzinnych kursów.

Aneks 3
Ramowy plan nauczania szkoły podstawowej
Etap III – klasy VII i VIII

Tygodniowa liczba godzin obowiązkowych

Lp.	Zajęcia edukacyjne (przedmioty)	Klasa		Razem	Programy zajęć obejmują w szczególności następujące dziedziny zawarte w podstawach programowych
		VII	VIII		
1	Język polski	5	4	9	Edukacja polonistyczna, czytelnicza i informacyjna
2	Język obcy	2	2	4	Język obcy nowożytny
3	Historia i wiedza obywatelska	2	3	5	Edukacja historyczna, obywatelska, filozoficzna, język łaciński i kultura antyczna
4	Geografia	} 4	} 4	3	Edukacja geograficzna i ekologiczna
5	Biologia z higieną			4 } +1	Edukacja biologiczna, ekologiczna, obronna, zdrowotna
6	Fizyka i chemia	2	3	5	Edukacja fizyczna i astronomiczna, chemiczna, obronna, ekologiczna
7	Matematyka	4	4	8	Edukacja matematyczna, informatyczna
8	Technika z elementami informatyki	} 4	} 4	3	Edukacja ogólnotechniczna, informatyczna
9	Muzyka			2 } +1	Edukacja muzyczna, medialna
10	Plastyka			2 }	Edukacja plastyczna, medialna
11	Wychowanie fizyczne	3	3	6	Wychowanie fizyczne
12	Problemy wychowawcze, w tym wiedza o życiu seksualnym człowieka rocznie*	1 (7)	1 (7)	2	Edukacja filozoficzna, obywatelska
13	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły**	2	2	4	Edukacja zdrowotna, filozoficzna, medialna i inne wskazane przez szkołę
	Ogółem:	29	30	59	

* Zakres treści programowych i wymiar godzin nauczania określają odrębne przepisy.

** Godziny przeznaczone na zwiększenie puli godzin wybranych przedmiotów obowiązkowych albo na wprowadzenie innych przedmiotów lub zajęć edukacyjnych, które mogą być prowadzone także w formie kilkogodzinnych kursów.

Aneks 4

Ramowy plan nauczania szkoły średniej ogólnokształcącej

Etap IV – klasy I i II

Tygodniowa liczba godzin obowiązkowych

Lp.	Zajęcia edukacyjne (przedmioty)	Klasa		Razem	Programy zajęć obejmują w szczególności następujące dziedziny zawarte w podstawach programowych
		I	II		
1	Język polski	4	4	8	Edukacja polonistyczna, czytelnicza i informacyjna, język łaciński i kultura antyczna, edukacja medialna
2 3	I Język obcy II język obcy (łacina lub nowożytny)	} 5	} 5	} 10	Język obcy nowożytny, język łaciński i kultura antyczna
4 5	Historia Wiedza obywatelska	} 3	} 3	$\left. \begin{matrix} 3 \\ 2 \end{matrix} \right\} + 1$	Edukacja historyczna, muzyczna, plastyczna (w części odnoszącej się do historii sztuki) Edukacja obywatelska
6	Geografia	1	2	3	Edukacja geograficzna, ekologiczna
7	Biologia z higieną	2	2	4	Edukacja biologiczna, ekologiczna, zdrowotna
8 9	Fizyka z astronomią Chemia	} 3	} 2	$\left. \begin{matrix} 2 \\ 2 \end{matrix} \right\} + 1$	Edukacja fizyczna i astronomiczna Edukacja chemiczna, ekologiczna
10	Matematyka	3	3	6	Edukacja matematyczna, informatyczna
11	Wychowanie fizyczne	3	3	6	Wychowanie fizyczne
12	Technika z elementami informatyki (technika lub informatyka) albo Wychowanie artystyczne lub Plastyka albo muzyka	} 2	} 2	} 4	Edukacja ogólnotechniczna, informatyczna Edukacja plastyczna, muzyczna, medialna
13	Przysposobienie obronne	1	1	2	Edukacja obronna
14	Problemy wychowawcze, w tym wiedza o życiu seksualnym człowieka rocznie*	1 (10)	1 (10)	2	Edukacja filozoficzna, obywatelska
15	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły**	2	2	5	Edukacja zdrowotna, filozoficzna, medialna i inne wskazane przez szkołę
Ogółem:		30	30	605	

* Zakres treści programowych i wymiar godzin nauczania określają odrębne przepisy.

** Godziny przeznaczane na zwiększenie puli godzin wybranych przedmiotów obowiązkowych albo na wprowadzenie innych przedmiotów lub zajęć edukacyjnych, które mogą być prowadzone także w formie kilkugodzinnych kursów.

Aneks 5

Ramowy plan nauczania szkoły średniej ogólnokształcącej

Etap V – klasa III i IV

Tygodniowy przydział godzin

Grupa przedmiotów	Lp.	Przedmioty	Klasa		Razem	Programy przedmiotów obejmują w szczególności następujące dziedziny zawarte w podstawach programowych
			III	IV		
Przedmioty realizowane we wszystkich profilach	1	Język polski	4	4	8	Edukacja polonistyczna, czytelnicza i informacyjna
	2	I język obcy II język obcy (nowożytny lub łacina)	5	3	8	Język obcy nowożytny Język obcy nowożytny lub łacina i kultura antyczna
	3					
	4	Filozofia	1	1	2	Edukacja filozoficzna
	5	Wychowanie fizyczne	2	2	4	Wychowanie fizyczne
	6	Problemy wychowawcze, w tym wiedza o życiu seksualnym człowieka* w wymiarze rocznym	1 (10)	1 (10)	2	
Przedmioty zintegrowane	7	Problemy regionu i współczesnego świata**	2	2	16	Edukacja geograficzna, historyczna, obywatelska, ekologiczna, obronna
	8	Człowiek i środowisko przyrodnicze**	2	2		Edukacja biologiczna, zdrowotna, fizyczna i astronomiczna, chemiczna, ekologiczna
	9	Elementy matematyki, statystyki i logiki**	2	2		Edukacja matematyczna, informatyczna, ogólnotechniczna
	10	Kultura i sztuka**	2	2		Edukacja plastyczna, muzyczna, historyczna (w części dot. historii sztuki), medialna
Przedmioty tworzące profil kształcenia	11 12 13 14	Wybrane 3–4 przedmioty realizowane według rozszerzonych programów nauczania tworzące profil kształcenia***	8	8	16	
	15	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły****	1	3	4	
		Ogółem:	30	30	60	

* Zakres treści zajęć „wiedza o życiu seksualnym człowieka” określa odrębne zarządzenie.

** Zintegrowany przedmiot nauczania może być zastąpiony grupą przedmiotów tworzących profil kształcenia, które są nauczane według programów rozszerzonych. Obowiązkowe dla uczniów są tylko te przedmioty zintegrowane, których nie uczy się w danym profilu według programów rozszerzonych.

*** Nazwa profilu kształcenia powinna wskazywać blok przedmiotów ukierunkowujących profil, np.:

- 1) profil filologiczny – edukacja polonistyczna, język obcy nowożytny, łacina i kultura antyczna;
- 2) profil społeczny – edukacja historyczna, obywatelska, geograficzna;
- 3) profil przyrodniczy – edukacja biologiczna, fizyczna, astronomiczna, chemiczna;
- 4) profil matematyczny – edukacja matematyczna, informatyczna, ogólnotechniczna;
- 5) profil artystyczny – edukacja plastyczna, muzyczna, historyczna (w części dotyczącej historii sztuki).

**** Godziny przeznaczone na zwiększenie puli godzin wybranych przedmiotów obowiązkowych albo na wprowadzenie innych przedmiotów lub zajęć edukacyjnych, które mogą być prowadzone także w formie kursów, przede wszystkim ukierunkowanych zawodowo.

Aneks 6
Ramowy plan nauczania średniej szkoły zawodowej
Etap IV – klasa I i II

Tygodniowa liczba godzin obowiązkowych

Grupa przedmiotów	Lp.	Przedmioty	Klasa		Razem	Programy przedmiotów obejmują w szczególności następujące dziedziny zawarte w podstawach programowych
			I	II		
Przedmioty realizowane we wszystkich profilach	1	Język polski	4	4	8	Edukacja polonistyczna, czytelnicza i informacyjna, kultura antyczna
	2	Język obcy	3	3	6	Język obcy nowożytny
	3	Przysposobienie obronne	1	1	2	Edukacja obronna
	4	Wychowanie fizyczne	3	3	6	Wychowanie fizyczne
	5	Problemy wychowawcze, w tym wiedza o życiu seksualnym człowieka* rocznie	1 (10)	1 (10)	2	Edukacja filozoficzna, obywatelska
Przedmioty zintegrowane	6	Problemy regionu i współczesnego świata**	}	}	3	Edukacja geograficzna, historyczna, obywatelska i ekologiczna
	7	Człowiek i środowisko przyrodnicze**			3	
	8	Technika**	}	}	3	Edukacja ogólnotechniczna, informatyczna
	9	Elementy matematyki, statystyki i logiki**			3	
	10	Kultura i sztuka**	1	1	2	Edukacja plastyczna, muzyczna, historyczna, medialna, kult. antyczna
	11	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły***	2	2	4	
	12	Razem przedmioty ogólnokształcące	23	23	46	
	13	Przedmioty zawodowe	7	7	14	
Ogółem:			30	30	60	

* Zakres treści zajęć „wiedza o życiu seksualnym człowieka” i ich wymiar określają odrębne zarządzenia.

** Zintegrowany przedmiot nauczania może być zastąpiony grupą przedmiotów ogólnokształcących nauczanych wg rozszerzonych programów, niezbędnych do kształcenia zawodowego. Obowiązkowe dla uczniów są tylko te przedmioty zintegrowane, których nie uczy się według programów rozszerzonych.

*** Godziny przeznaczone na zwiększenie puli godzin wybranych przedmiotów ogólnokształcących albo na wprowadzenie innych przedmiotów lub zajęć edukacyjnych, wspomagających kształcenie ogólne.

Aneks 7

Ramowy plan nauczania średniej szkoły zawodowej

Etap V – klasy III, IV i V

Tygodniowa liczba godzin obowiązkowych

Grupa przedmiotów	Lp.	Przedmioty	Klasa			Razem	Programy przedmiotów obejmują w szczególności następujące dziedziny zawarte w podstawach programowych
			III	IV	V		
Przedmioty realizowane we wszystkich profilach	1	Język polski	3	3	2	8	Edukacja polonistyczna, czytelnicza, informacyjna, medialna
	2	Język obcy	3	3	2	8	Język obcy nowożytny
	3	Filozofia	3	3	2	8	Edukacja filozoficzna
	4	Problemy wychowawcze, w tym <i>wiedza o życiu seksualnym człowieka*</i>	1 (10)	1 (10)	1 (10)	3	Edukacja filozoficzna obywatelska
	5	Wychowanie fizyczne	2	2	2	6	Wychowanie fizyczne, edukacja zdrowotna
Przedmioty zintegrowane	6	Elementy matematyki, statystyki i logiki**	2	2	2	6	Edukacja matematyczna, informatyczna, ogólnotechniczna
	7	Problemy regionu i współczesnego świata**	3	3	3	3	Edukacja geograficzna, historyczna, obywatelska i ekologiczna
	8	Człowiek i środowisko przyrodnicze**				3	Edukacja biologiczna, zdrowotna, fizyczna i astronomiczna, chemiczna, ekologiczna
	9	Kultura i sztuka**				3	Edukacja plastyczna, muzyczna, historyczna, medialna
	10	Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły***	1	1	2	4	
	11	Razem przedmioty ogólnokształcące	16	17	14	47	
	12	Przedmioty zawodowe	14	13	16	43	
		Ogółem:	30	30	30	90	

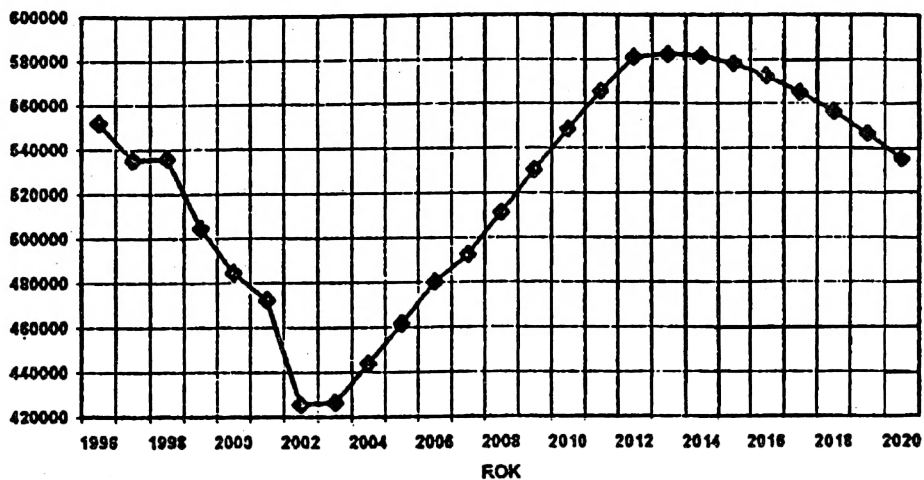
* Zakres treści zajęć „*wiedza o życiu seksualnym człowieka*” i ich wymiar określają odrębne zarządzenia.

** Zintegrowany przedmiot nauczania może być zastąpiony grupą przedmiotów ogólnokształcących nauczanych wg rozszerzonych programów, niezbędnych do kształcenia zawodowego. Obowiązkowe dla uczniów są tylko te przedmioty zintegrowane, których nie uczy się według programów rozszerzonych.

*** Godziny przeznaczone na zwiększenie puli godzin wybranych przedmiotów ogólnokształcących albo na wprowadzenie innych przedmiotów lub zajęć edukacyjnych, wspomagających kształcenie ogólne.

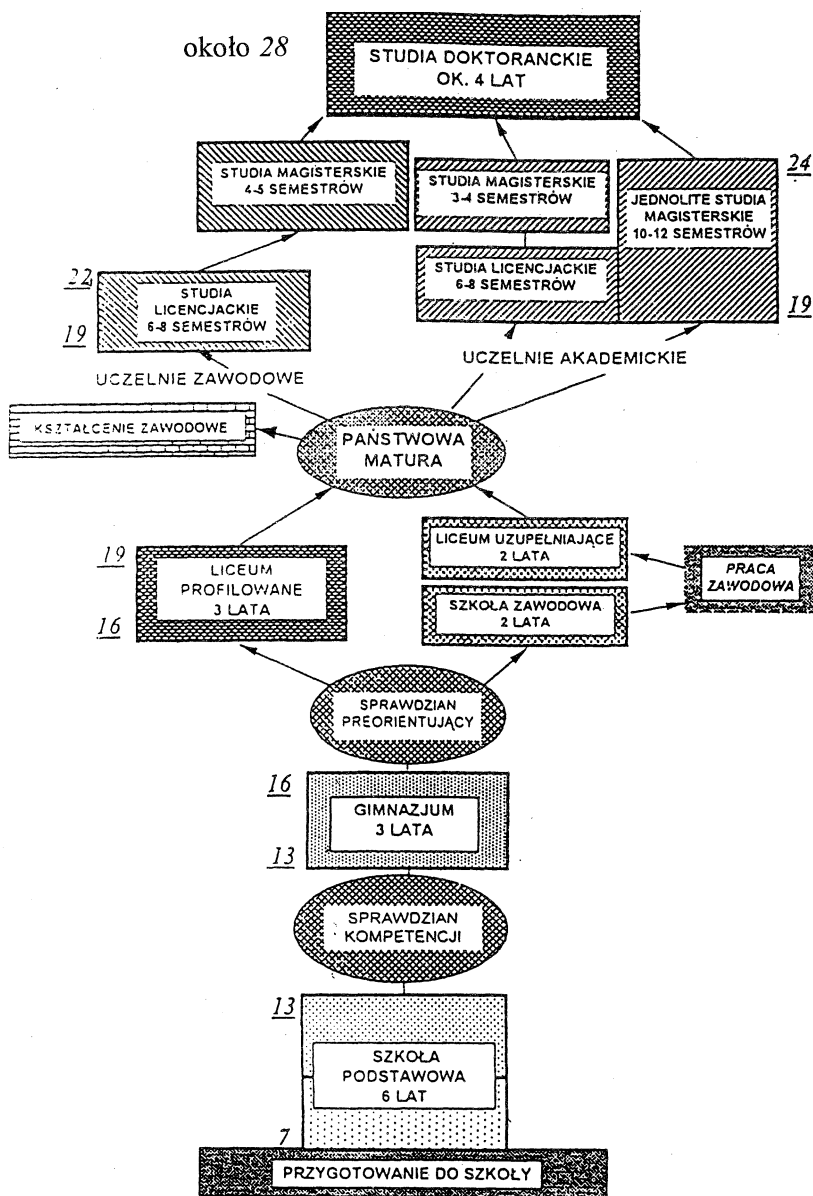
Aneks 8

Zmiana populacji siedmiolatków

Aneks 9

Ustrój szkolny (bez szkolnictwa specjalnego)*

* Kursywą podano wiek uczniów.